

Лілія Дідун

Лексикографічна репрезентація творчості Григора Тютюнника

Словникові матеріали є фрагментом лексикографічного опрацювання текстів творів Григора Тютюнника у «Словнику мови творчої особистості ХХ – початку ХХІ ст.» (далі – Словник).

Критерієм для зарахування одиниці до Словника є відсутність, недостатня проілюстрованість чи наявність нового значення, не зафіксованого раніше «Словником української мови» в 11 т., однотомним тлумачним «Словником української мови» (друге видання 2016) та «Словником української мови в 11 томах. Додатковий том» (2017).

Стаття Словника містить такі компоненти: наголошене реєстрове слово, граматичну, стилістичну характеристику, тлумачення, ілюстрацію, довідкову частину, інформацію семантико-стилістичного та історико-культурного характеру. Позначка астериск (*) свідчить про фіксацію слова з іншими значеннями в ряді зазначених словників.

Джерелом для добору одиниць послуговували оповідання, новели, повісті та твори для дітей Гр. Тютюнника зі збірок «Батьківські пороги» (1972), «Климко» (1984) та «Холодна м'ята» (2014).

баклаж́анячий, -а, -е. Належний баклажану, стосовний баклажана. *Ми вбрели у грядки. Запахло баклажанячим огудинням* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 56).

благáльно-несамові́то, присл. Виражаючи благання надто емоційно. *Коли домовина порівнялася з ворітьми, Маня закричала благально-несамовито: – Ой, не виносьте ж бо, не виносьте його, людоньки, за ворота, бо то ж навіки!..* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 359).

бу́йно-черво́ний, -а, -е. Яскравого, насиченого червоного кольору. *Воду завжди набирали весело, – може, тому, що водовоз був завжди веселий, буйно-червоний на виду, а вода, що так і сяяла проти вранішнього сонця, була чиста і холодна, мов з-під льоду* (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 196).

бур'я́нничий, -а, -е. Скупчення бур'яну – травянистих рослин, які не культивуються людиною. *Од села потягло низами гіркий бур'янничий дим* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 87).

вагоново́з, -а, ч. Кінь для переміщення вагонів. *Коли ж у лікарні не стало коней і замість них прислали стареньку, певно ще фронтову півторатонку з червоним хрестом на кабіні, його взяли під землю до осліплих од електрики шахтних вагоноводів* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 51).

ведмідь*, -я, ч. Намерзлий узор на віконних шибках або намерзла частина шибки. – *Ач, які ведмеді понакручувало, – сказала мати і почала хекати в шибку* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 97). – У СУМ: див. лисіця 3.

вербеня́, -я́ти, с., змениш.-пестл. Молоде дерево верби. *Я тихенько вийшов з хати, знайшов у сінях мотузок і подався на берег, до річки: може, де вільшеня або вербеня сухе трапиться – треба ж якось її втішити, щоб хоч уночі не плакала* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 226).

віцвіло-горіховий, -а, -е. Тьмянний, світло-коричневий колір з рудуватим відтінком. *А в очах, вицвіло-горіхових, масних од ласки, ворушилося два жовті лисичі хвостики: виль-виль, виль-виль...* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 408).

вишкіря́чка, -и, ж., розм. Положення губ при відкритому роті, коли видно зуби. *Тарануха горбився біля свого низенького верстатика, вишкіряючись поглядав на Івана через плече, і та його вишкірячка була схожа на тарганячий порух вусами* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 286). – Див. **вішкір**.

вільшеня́, -я́ти, с., змениш. Молоде дерево вільхи. *Я тихенько вийшов з хати, знайшов у сінях мотузок і подався на берег, до річки: може, де вільшеня або вербеня сухе трапиться – треба ж якось її втішити, щоб хоч уночі не плакала* (ГрТХм, 2014, 226). – Див. **вільшечка**, **вільшичка**.

вільшечка і вільшичка, -и, -с., змениш.-пестл. Мала вільха, молоде дерево або кущ вільхи. *Сонце вже сховалося за вільшечки, пустило крізь листя тоненькі рожеві стріли* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 66); *Корови одна по одній, обчухруючи рогами листя з вільшичок, вибродять на галявину* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 64). – Див. **вільшеня́**.

волів'ячий, -а, -е. Який стоується вола, виготовлений з його шкіри або шерсті. *Олесеві не хотілось пирога, але він зрадив примиренню і, щоб віддарувати товариша, хуленько занішпорив по кишенях, дістаючи звідти духмяні верчки хмелю, сухе листя різного карбування, плетене з прядива та волів'ячої шерсті ремезяче гніздо, схоже на башличок* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 93).

гарячєнький*, -а, -е, змениш., перен. Про того, хто перебуває під впливом нещодавно випитого алкоголю; напідпитку. – *На бісяку тобі той вагон! Жили молоді рвати? – Дядько Сашко недавно смикнув, був ще гарячєнький, бідовий і говіркий* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 296).

гличеня́, -я́ти, с., змениш. Глек. *В руках вона тримала маленьке жовте гличеня з квітками по боках, над вінцями в нього біліла шапочка молочної піни* (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 219).

горщенья́, -я́ти, с., змени. Горщик. – *Хто це нам повісив горщенья оте на кілку, не бачив? – спитала [Оляна] заморочено (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 341).*

госпітальський, -а, -е. Який стосується госпіталю; госпітальний. *Дома Федір Несторович довго нишпорив у коморі, доки знайшов старенькі, ще госпітальські милиці (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 58).*

гострокóстий, -а, -е. Про того, в кого дуже випинаються плечові кістки через худорлявість. *І повів [Сьома] худими гострокостими плечима (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 379).*

грайлі́венький, -а, -е, змени.-пестл. Веселий, жвавий, пустотливий. *Грапляються такі, що й окуляри знімуть та помружать на Санька грайливенькі підведені очі, а здебільшого копилять губу і одвертаються: пхе... (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 318).*

гриб-пога́нка, ~а~и. Отруйний, неїстівний гриб. *Кузька задки вибирається з-під поріжка, біжить до старого кострища, де минулого року так весело цвіло полум'я над багаттям, пахло юшкою та свіжою рибою, але зараз тут лише вмокле в землю вугілля, вогкість та ціла черінь грибів-поганок навкруги (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 732). – У СУМ, СУМЖ: пога́нка.*

громеня́, -я́ти, с., змени. Грім. *Блискавиці пролітали йому над самісінькою головою, громами котилися по його спині й розбивались об неї на громенята... (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 776).*

гру́бка-буржу́йка, ~и,-~и, ж. Невелика залізна грубка. *Товсті кам'яні стіни вагової і зовні, й зсередини були густо вкриті чорною кіптявою... зсередини – від диму з круглої чавунної грубки-«буржуйки», що виходила іржавою трубою надвір через бляшану шибку у вікні (Гр. Тютюнник, Клишко, 1984, 198). – Була популярна в першій половині ХХ ст. Мала круглу форму, якою нагадувала часто зображуваного в карикатурах вгодованого буржуя з великим черевом. Звідси й її назва – буржуйка.*

гру́ша-па́далиця, ~і-~і, ж. Плід груші, що впав. *Зайшов би в ліс, напився води з джерела, попоїв грушок-падалиць... Вони зараз листям прикидані (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 588).*

грушеня́, -я́ти, с., змени. Молоде дерево груші. – *А я колись бачу: несе [Степан] в лантусі грушеня, вершечок виглядає (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 356).*

гузнáтий, -а, -е. Який має велике гузно. – *Гляди, поїде він з города по дівку! Тут он які понаряджувані та гузнаті ходять – яку хоч вибере!.. (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 670).*

дарі́ця, -і, ж., розм. Те, що дарують; дарунок, дарівщина. *То ж мені од нього, молоденького, даріця аж до віку (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 331).*

двадцятихвилинний, -а, -е. Який триває двадцять хвилин. – *Тепер чекайте, шановна Лідіє Костянтинівно, розвитку інтриги! – кажу я собі, одчиняю навстіж своє величезне, як царські врата у Володимирському соборі, вікно і роблю двадцятихвилинну солдатську зарядку з шістнадцяти комплексів* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 670 – 671). – У СУМД: з іл. з наук. літ.

двигун-вітрогон, ~а-~го́на, ч. Двигун, який створює сильну течію повітря. *Гули машини, ревів авіаційний двигун-вітрогон, кричали в мікрофон..* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 703).

двозубо, присл. Показуючи лише два зуби. *Петько бідкався і поривався лізти поправлять, а Устим сміявся двозубо, як дитина, й казав: Хай так!* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 340).

дерновіння, -я, с. Поверхня ґрунту, густо вкрита трав'янистими рослинами. *Милиці стали дужче вгрузали в пухке дерновиння* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 59).

дерунячий, -а, -е. Який стосується деруна (риби), належить йому. *Вода почала темніти, смуги на дерунячих спинах злилися* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 87).

джерельно-прозорий, -а, -е. Свіжий, чистий, без домішок. *Наступила та передвечірня пора, коли повітря стає джерельно-прозорим і навіть непомітні досі тоненькі дубчики, що там і сям стриміли у заплавах, набрали соковитих контурів і непорушно відбилися на воді, створюючи враження бездонної глибочини* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 95).

дікий*, -а, -е. Який демонструє недобррозичливість. *Відтоді німий, забачивши Шашла, не усміхався до нього довірливо і лагідно, як то робив при зустрічі з односельцями, а зводив до переніся густі широкі брови і зорив на колишнього об'їждчика такими дикими, недобрими очима..* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 198). – У СУМ: який перебуває в первісному природному стані.

діня-дубівка, ~і-~и, ж. Плід дині сорту дубівка. *Аж різь у очах – так ясно, так жовтогаряче надворі від прив'ялого осіннього сонця, спілих динь-дубівок, жовтосподих гарбузів, позбираних у купки, та запізнілого цвіту гарбузового, на котрий уже й бджоли не сідають, бо не про нього пора, а летять собі далі, на червоний будяк чи падалишню гречку* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 136). – У СУМ, СУМЖ: дубівка.

діромаччя, -я, с., збірн., розм. Дірки. *Коли сітка виставлена – зяє угорі діромаччям, тільки знизу ціла, залаштована ниткою, Коряк повертається до сторожки..* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 119).

довгоного, присл. Довгими ногами. *І, подумавши так, Устим побіг, довгоного, по-лелечому, і речовий мішок важко чукикався йому на спині* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 343).

довгопіський, -а, -е, розм. Яий має довгий писок, довге обличчя; довгобразий. *Побачивши бійку, [Данило] вигукнув: – А, то це ти, розбишако довгопиский!* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 741).

долівчаний, -а, -е, розм. Який має колір, що нагадує колір долівки – утрамбованої й помазаної глиною землі, підлоги в приміщенні; землястий, сірувато-жовтий. *Разом з юшечкою з гирунчика випала синя картоплина і дві галушечки долівчаного кольору* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 98). – У СУМД: без іл.

дрезіна-рейковбз, ~и-~а. Невеликий залізничний візок. *Удосвіта на станцію приїхала дрезина-рейковоз і привезла дядька Кирила, його помічників, старого Кіндратовича, що їздив іще на царських паровозах, і кочегара Славка-гармоніста* (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 188).

дровинячка, -и, ж., змени., розм. Поліно. *Пріська зняла з припічка зашкарублі черевики, понадівані на дровинячки, пару великих онуч з лантушини і цілий жмут цупких, як дріт, зав'язок* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 98). – У СУМ: дровиняка.

дротянка*, -и, ж. Канат, мотузка з дроту. *За дротянку, що перекинула з берега на берег і провисла серединою аж у воду, беруться двоє, поромщик і Полька..* (Гр. Тютюнник, Батьєївські пороги, 1972, 115). – У СУМ: нагайка, зробл. з дроту.

дудар-стрілочник, ~я-~а, ч. Працівник, який обслуговує стрілки на залізничних коліях і подає сигнали про їхню безпеку для поїздів. *Брязкали сталевими тарелями вагонні буфери, перегукувалися дударі-стрілочники, сюрчали у свої сюрчки й вимахували ліхтарями зчіплювачі вагонів..* (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 187).

дятлячий, -а, -е, перен. Подібний до дятла. *Стоїть біля свого двору [Іван Шпуга] і водить голівкою (дятлячою) сюди-туди, сюди-туди, так само швидко, як і говорить* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 380).

дьогтяній, -а́, -é. Який містить дьоготь. – *А давай лишень свої граматики, подивимось, що там у тебе з науками. Це була найбільша радість Климкова – покласти перед дядьком чепурно списані зошити, а самому заходитись поратися: винести миску з дьогтяною водою..* (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 186).

жалібно-моторошно, присл. Жахно, журливо, щемно. *Здригнувся увесь, а холод аж у п'яти шпигнув: що воно? І знову: у-у-у... – жалібно-моторошно так* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 609).

живій-кріпкий, -а, -е, ч., книжн. Все благополучно, все в порядку у кого-небудь. *Однак усе кінчається добре. Дядько Нікін повертається живий-кріпкий, ще й з хабаром: десятком груш або яблук, кавуном чи вузником у багажнику* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 11).

живіцевий, -а, -е. Утворений із живиці; містить живицю. *Іван вліз у вагон, і в груді йому полився живіцевий дух сирієї модрини, такий*

міцнющий, такий розкішний, що він усміхнувся й сказав: – Тайга! (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 297). – У СУМ: живічний, у СУМЖ: живицєвий, живічний.

жілавенький, -а, -е, зменш.-пестл. Міцний, мускулистий. *А ти чіпкий у руках, видно, жілавенький...* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 511).

жовтогаряче, присл. Жовтим, золотистим кольором з червонуватим відтінком; оранжево, помаранчево. *Сонце вже, мабуть, заходило, бо хресту на Андріївській церкві жовтогаряче засяяли, а латка води в Дніпрі, яку мені видно з вікна крізь безлисту ще берестову гілку, зробилася густо-синьою – то впала на неї тінь од круч* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 705).

жовтогрудка, -и, ж. Маленька пташка ряду горобцеподібних з жовтим черевцем; жовтобрюшка. *Дві жовтогрудки, що досі веселенько вицвірінькували в припорошеному гіллі – вони вже чули весну, – принишли і, допитливо схиливши голівки набік, дивилися зверху крізь сітку на пино, тоді осмілилися, спурхнули з дерева на сніг...* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 500).

жовто-медово, присл., поет. Золотистого кольору, з солодким відтінком живиці. *До вечора похмуре Климкове житло проясніло, нагрілося, а тирса жовто-медово запахла сосною* (Гр. Тютюнник, Климко, 1986, 199).

жовтувато-медовий, -а, -е. Золотавий з жовтим відтінком; кольору меду. | Образно. *Уранці мене розбудило сонце. Його жовтувато-медове проміння, що ледь тремтіло на стіні, на якусь мить воскресило в мені тиху, давно забуту радість, котрою я зустрічав зимові ранки в нашої з бабусею хаті..* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 454).

забужавілий, -а, -е. Забруднений, забр'юханий. *Я зліг на них [мішки] боком, дотягся до забужавілого кабінного віконця і крикнув: – Дядю! Там попереду два хлопці йдуть, візьміть їх!* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 641). – Див. **забарл'ожений**.

загальнолюдськіший, -а, -е. Загальнолюдський, властивий усім людям більшою мірою. – *Так, але тут є щось складніше, загальнолюдськіше* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 663).

загніжджений, -а, -е. Покритий гніздами. *Попереду з прозорої імлі виступило містечко: невисока пожежна каланча з грибок снігу на гострому дашку, кілька цегляних будинків між голими загніждженими осоками, а далі хати й хати – рівні й перехняблені, під соломою і черепицею, як у селі* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 103).

імлісто-блакитний, -а, -е. Тьмяного блакитного кольору. *Може, картопелька вихолонула, то я свіженької всмажу, – казала Киля своєму небожєві Демидові Пиляю, найкращому в селі тєсляреві й столяріві, і підсовувала йому то хліб, нарізаний тоненько, не по-селянському, то ви-*

делку, важку, з **імлісто-блакитного** срібла, то пляшку, почату вже (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 407).

інтімно-товариський, -а, -е. Сердечно-щирий, задушевний, приятний, властивий щирим товаришам, довірочний. – *Директор, освічена людина, а не розумієте, що «Костя» за наших з вами інтимно-товариських стосунків звучить надто офіційно і, я б сказав, образливо* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 447).

іржаво-сівий, -а, -е. Рудого кольору з сивиною (про волосся). | Образно. *Василь Васильович був рудий і негарний з себе: обличчя брезкле, під очима важкі міхури, нижня губа бридливо і водночас насмішувато відкопилена, і лише чоло, високе, біле, ясне – воно ніби світилося з-під іржаво-сивого чуба..* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 721).

іржавчаний, -а, -е. Який містить у собі іржу. *Став я належати до пануючого класу, ходив через оспівану заводську прохідну...їв по талончиках у цеховій їдальні, одержував 900 крб. щомісяця, доки не закашлявся од іржавчаної пилюги поганим, нездоровим кашлем* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 837). – У СУМ: іржавий.

їстівний*, -а, -е. Який має хороший апетит; багато їсть. *Ти, як я купила отоді поросятко, казав, що воно хороше буде, їстівне й веселе, а воно ні к трясці – гурчить та й гурчить, що не понесу, не їсть, а тільки смоче* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 696). – У СУМ, СУМЖ; який можна споживати.

кавунчя́, -а́ти, с., *пестл.* Маленький кавун; кавунець, кавунчик. *То була не копичка, а старий курінь на баштанищі з прив'ялим уже огудинням та дрібною, з яблука завбільшки, пізньою зав'яззю кавунчат. А на баштанищі то тут, то там блищали холодною росою кавунчата* (Гр. Тютюнник, Клишко, 1984, 197).

катува́льниця, -і, *ж.* Та, яка піддає мукам (про роботу письменника). | Образно. – *Е, хлопчику мій малий, оце тобі й є чорна письменницька робота, катувальниця наша і радість* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 826). – Спогад про сказане Г. М. Тютюнником.

кати́шник, -а, ч., *розм.* Той, хто обслуговує реактивний міномет, встановлений на автомашині, який під час другої світової війни бійці прозвали «катушею». – *Ану, Льонько, піди спитай, чи він не з катюшниками їздить?* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 460).

ка́шлик, -а, ч., *змениш.* Напружені видихи з хрипінням і шумом. *А вночі він [Степан] обережним кашликом розбудив рибалку, подякував йому за хліб-сіль та притулок і пішов у село* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 398).

кваше́ненький, -а, -е, *змениш.-пестл.* Одержаний внаслідок бродіння; мочений. *Ходила вчора відвідувати діда Трохима, пирогів гаряченьких по-*

несла та яблук *квашененьких*, м'які такі, і беззубому можна їсти (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 697).

кімна́та-ке́лія, ~и-~ї, ж. Невеликакімната самотньої людини. | Образно. *Тепер живу в цій кімнаті-келії і почувуюся в ній як безквитковий пасажир на третій полиці вагона чи ще й гірше, бо пасажир знає, де йому вставати, а я й цього поки що не знаю* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 646).

кінь-гарматово́з, коня-~а, ч. Кінь, якого використовують для перевезення гармат. *У сорок третьому Іван Іванович стояв у Силки разом з іншими артилеристами; його вбито під час бомбардування, коли він держав за поводи коней-гарматовозів, щоб вони не злякалися вибухів та не забігли* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 614).

кінь-ломові́к, коня-~а, ч. Кінь, якого використовують для перевезення важких вантажів. *Гладкі куцохвості коні-ломовики хекали парою* (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 189).

кле́сний, -а, -е. З'єднаний з окремих частин за допомогою клею. *Оце вони й камеру покинули, спасибі їм, бо я клеєні калоші ще з війни так понаравив, що лавошині як узую, так немов тобі зовсім босий* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 63). – У СУМ, СУМЖ: без худ. іл.

кле́шнявий, -а, -е. Який ідучи повертає передню частину стопи всередину. *Тоді, як із-за столу підвелся, збагнула: кривенький він, клешнявий на одну ногу* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 457).

коверзлі́вий, -а, -е. Примхливий, вередливий, капризний. *Обличчя бліде, як трава під каменем, губи пошерхлі й, здавалося мені, трохи коверзливі, руде волосся з-під хустки стирчить, наче воно з тонкого жовтого дроту, тільки очі – може, тому, що з виду вона така непоказна, – здалися мені незвичайними* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 700).

колі́йський, -а, -е. Стос. колія (того, хто коле свиней). *А ще в мені й досі живе од учорашнього дня оте велике торжество, як по всьому селу ще з досвітку то там, то там шугали вгору червоні проти сипього-пресинього неба стовписька полум'я, поміж дворами тягло уже напівзабутим, аж солодким околотяним димом – колійське свято!..* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 10). – У СУМЖ: без іл.

колу́пачка, -и, ж., розм. Предмет для колупання в зубах; зубочистка. *Потім усі троє сиділи за столом, і Устим викладав те, що приніс за плечима з війни: плесканий німецький казанок, у якому щось побрязкувало, баклажку в повстяному чохлі, алюмінієву ложку з виделкою, що складалися пополам, складаний ножик, при якому теж були куці ложка та виделка, а ще лезо, рогова колупачка для зубів і терпужок, щоб нігті спилювати..* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 345).

колю́чий*, -а, -е. Сильний, терпкий, різкий (про запах). | Образно. *До деревію у Данила пристрасть мало кому зрозуміла, і те, що він, понад усе*

любить деревіїв дух, пояснюють одним: змалечку Коряк чинбарював з батьком, то й звик, щоб у хаті міцним, **колючим**, як нашатир, дубовим настоєм пахло (Гр. Тютюнник, Батьєївські пороги, 1972, 112).

контртактика, -и, ж. Протидія тактиці, відповідь на тактику суперника. Чабан якийсь час вагався, переводячи погляд з одного кулака на другий, кілька разів піднімав руку, щоб ляснути долонею по правому Помазановому кулакові, і раптом швидко ляскав по лівому – це була його **контртактика!** (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 370).

коропчак, -а, ч., розм. Невеликий короп. Там попід лозами щуки ходять такі, як нога, в корчаках лінки кубляться, а бува, що й **коропчаки**, то, може б, і ви якогось висмикнули (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 89). – У СУМ: коропчук.

круча-ворота, ~і~ріт. Відстань між небом і землею, крайнебо. | Образно. Мені ж іще йти до свого [крайнеба], що он воно, либонь, уже близько між **кручами-ворітьми**, з місяцем та зорею при землі (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 337).

криволіпий, -а, -е. Який має криві лапи. А зібравшись, вирушає [Данило] в дорогу, кликнувши за собою малого, проте бідового песика Кузьку, – він-бо справді як той жучок, що живе на колосках, – рудий та **криволіпий** (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 729).

криниця-саморідок, ~і~дка. Криниця, у якій свіжа, приємна на смак вода; криниця, зроблена на джерелі. Славний [Терешко] своєю **криницею-самородком** та ремеслом своїм, давнім, як світ (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 334).

круглобобкий, -а, -е, розм. З круглими боками; бокатий, кулеподібний. Німий діставав з рубцюватого піщаного дна на перекаті **круглобоке**, одшліфоване бистроводдям каміння, човном возив його до берега і складав попід кручами – те каміння мало стати фундаментом майбутньої хати (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 193). – У СУМ, СУМЖ: у статті до основи кругло... без іл.; у СУМД з іл. зі «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка. – Див. **круглотовстий**; **круглотулубий**.

круглотовстий, -а, -е. Огрядний, дебелий. Сивий, вусатий і **круглотовстий**, як справжнісінький бочонок, аптекар любив походжати ранками по базару – в широких смугастих штанях, у довгій, ледь не до колін, синій косоворотці, підперезаній крученим шовковим поясом з білими китицями (Гр. Тютюнник, Климко, 1984, 191 – 192). – Див. **круглобобкий**; **круглотулубий**.

крутіший, -а, -е. Крутий більшою мірою. Дим од багаття погустішав у ній, став **крутіший**, бо вологість налягла (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 120). – У СУМЖ: без іл.

крутоярець, -рцю, ч., несл. Невелика балка зі стрімкими схилами. Попереду був **крутоярець**, і Григорій по-хлоп'ячому весело, аж зухвало ви-

гукнув: – Ну, моряк, держи свій кльош, зараз атакуєм отой трамплін! (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 827). – Спогад про сказане Григорієм Михайловичем Тютюнником.

ку́р'явічка, -и, ж., змени.-пестл. Дрібні тверді частини, що зависають у повітрі та осідають на поверхні чого-небудь. *Вона майже зовсім сховалася у бугилі і подорожнику, обіч неї на травах не сіріла курявичка, збита людськими ногами: недовго жила стежка після того, як забули її люди* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 60).

куці́ший, -а, -е. Куций більшою мірою; коротший, менший за розміром. *З ярка воно [небо], мов з ями, здавалося нижчим і куцішим, а сам ярк – глибшим, крутосхилишим* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 65). – У СУМЖ: без іл.

кущ-ха́та, ~а-и. Зігнутий, прихилений до землі під вагою снігу кущ, що нагадує дім. | Образно. *А то ще натрапиш на прихилений сніговою брилою верболозовий кущ-хату* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 656).

ластів'я́ччя, -я, с., збірн. Ластівки. *А надворі по небу – багряне мереживо, деркачі в лазу турчать, ластів'яччя поміж дворами в'ється – незабаром йому відлітати...* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 86).

лопуша́ччя, -я, збірн. Лопухи; лопушиння. *Лише теляткам розвага: гасаять у лопушаччі, бо воно їх лоскоче, розгедзькує, чіпляючи на хвості тугі кім'яхи червоних реп'яшків* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 65).

лоши́ця-ма́ма, ~і-и, ж. Молода кобила, яка народила лоша. *Так лоша тицьнетесья губами в шию лошиці-мами і знову вскоки та вбрики по лугу...* (Гр. Тютюнник, Холодна м'ята, 2014, 824).

лука́віший, -а, -е. Лукавий, хитрий більшою мірою. *Незлостиві дядьки на те тільки головами підкивують, а лукавіші, тамуючи занудиступосмішку, питають, наче й не підступно, а з щирої цікавості..* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 42).

люті́ший, -а, -е. Лютий, гнівний, роздратований, сердитий більшою мірою. *А як голодний, то лютішої людини, аніж Юхим, у всій слободі не знайдеш* (Гр. Тютюнник, Батьківські пороги, 1972, 44). – У СУМЖ: без іл.

Джерела

СУМ – Словник української мови: у 11-ти т. Київ, 1970 – 1980.

СУМД – Словник української мови в 11 томах. Додатковий том: у 2-х кн. – Кн. 1. А – Л.; Кн. 2. М – Я. Київ, 2017.

СУМЖ – Словник української мови. Відпов. ред. В. В. Жайворонок. Київ, 2016.

Legend

СУМ – Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. (1970–1980). Kyiv, 1970 – 1980 (in Ukr.).

СУМД – Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes. Additional volume: in 2 books. – Book.1. A – L.; Book 2. M – J. Kyiv, 2017 (in Ukr.).

СУМЖ – Dictionary of the Ukrainian language. Answer.ed. V. V. Zhaivoronok. Kyiv, 2016 (inUkr.).